

לחימה בתוך אוכלוסיה אזרחית

1. בראשית פרק יח

(כג) וַיִּזְשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲאֵפֶה תִּסְפָּה צְדִיק עִם רָשָׁע: (כד) אוֹלֵי יֵשׁ חַמְשִׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר הָאֵף תִּסְפָּה וְלֹא תִשָּׂא לַמָּקוֹם לִמְעַן חַמְשִׁים הַצְדִּיקִים אֲשֶׁר בְּקִרְבָּהּ: (כה) חָלְלָה לְךָ מַעֲשֵׂת בְּדַבַּר הַזֶּה לְהַמִּית צְדִיק עִם רָשָׁע וְהִיָּה כְצִדִיק כְּרָשָׁע חָלְלָה לְךָ הַשֹּׁפֵט כֹּל הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט:

2. במדבר פרק טז

(יט) וַיִּקְהַל עֲלֵיהֶם קָרַח אֶת כָּל הָעֵדָה אֶל פְּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיֹּאֲרָ כְבוֹד יְקֹנֵק אֶל כָּל הָעֵדָה: פ (כ) וַיְדַבֵּר יְקֹנֵק אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן לֵאמֹר: (כא) הִבְדַּלְנוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וְנֹאכְלָה אֹתָם כְּרָגַע: (כב) וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ אֶל אֱלֹהֵי הַרְרֹחַת לְכָל בָּשָׂר הָאִישׁ אֲחָד יִחַטָּא וְעַל כָּל הָעֵדָה תִּקְצָף: פ

3. רש"י במדבר פרק טז פסוק כב

האיש אחד - הוא החוטא ואתה על כל העדה תקצוף! אמר הקב"ה יפה אמרת, אני יודע ומודיע מי חטא ומי לא חטא [עפ"י תנחומא]:

4. יחזקאל פרק יח

(כ) הַנֶּפֶשׁ הַחַטָּאת הִיא תָמוּת בּוֹ לֹא יִשָּׂא בְעוֹן הָאָב וְאָב לֹא יִשָּׂא בְעוֹן הַבֵּן צְדָקַת הַצְדִּיק עָלָיו תִּהְיֶה וְרָשָׁעַת <רשע> הַרָשָׁע עָלָיו תִּהְיֶה: ס

5. דברים פרק כז

(טז) לֹא יוֹמְתוּ אָבוֹת עַל בְּנֵים וּבְנִים לֹא יוֹמְתוּ עַל אָבוֹת אִישׁ בְּחַטָּאוֹ יוֹמְתוֹ: ס

6. חידושי הר"ן סנהדרין כז:

וכ"ת ולמאי איצטרך לן קרא שלא יענשו האבות בעון בנים וכי צריך לומר שאם הכה הבן את אביו או קלל אותו שלא נהרוג את האב, י"ל דעיקר קרא לא אתי לפוטרו מן העונש דהא פשיטא הוא, אלא שהוא אזהרה על הדבר שלא יעלה על לב המושל לשפוך חמתו על הבנים בעון האב או על האב בעון הבנים והיינו דכתיב ובני המכים לא המית:

7. רש"י הירוש שם

הכתוב שלנו לא בא למנוע את הזוועה המשפטית, שבית דין יענישו בנים בעוון אבות... שהרי אין להעלות על הדעת, שרשות משפטית כל שהיא תנהג כן. אלא הכתוב בא ללמדנו, שגם מבחינה מדינית וחברתית אין להעניש אדם על חטא קרובו.

מה העקרונות שניתן ללמוד מהפסוקים הללו?

לאור מקורות אלו, האם נכון יותר להלחם 'בפינצטה', או 'לכסח' בלי לחשוש לפגיעה באזרחים?

- המקורות הבאים מתייחסים לשאלה מדוע הרגו שמעון ולוי את כל אנשי שכם: שימו לב לפי כל פירוש מה ההשלכה ההלכתית לימינו - האם לגיטימי להרוג גם את מי שלא מעורב בלחימה?

1. בראשית פרק לז

(כה) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְהִיוֹתָם כְּאֲבָיִם וַיִּקְחוּ שְׁנֵי בְנֵי יַעֲקֹב שְׁמֵעוֹן וְלוֹי אֲחֵי דִינָה אִישׁ חָרְבוּ וַיָּבֹאוּ עַל הָעִיר בְּטוֹחַ וַיַּהַרְגוּ כָּל זָכָר: (כו) וְאֶת חַמּוֹר וְאֶת שָׂכָם בְּנוֹ הָרְגוּ לְפִי חָרֵב וַיִּקְחוּ אֶת דִּינָה מִבֵּית שָׂכָם וַיֵּצְאוּ: (כז) בְּנֵי יַעֲקֹב בָּאוּ עַל הַחֲלָלִים וַיָּבֹאוּ הָעִיר אֲשֶׁר טָמְאוּ אַחֲוָתָם: (כח) אֶת צֹאנָם וְאֶת בְּקָרָם וְאֶת חֲמֹרֵיהֶם וְאֶת אֲשֶׁר בְּעִיר וְאֶת אֲשֶׁר בְּשָׂדֵה לְקָחוּ: (כט) וְאֶת כָּל חֵילָם וְאֶת כָּל טָפְסָם וְאֶת נְשֵׁיהֶם שָׁבוּ וַיָּבֹאוּ וְאֶת כָּל אֲשֶׁר בְּבֵית: (ל) וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל שְׁמֵעוֹן וְאֶל לוֹי עֲכָרְתֶּם אֹתִי לְהַבְאִישְׁנִי בְּיֹשֵׁב הָאָרֶץ בְּכַנְעֲנִי וּבְכַרְדִּי וְאֲנִי מֵתִי מִקְּסָף וְנֶאֱסָפוּ עָלַי וְהַכּוֹנִי וְנִשְׁמַדְתִּי אֲנִי וּבֵיתִי: (לא) וַיֹּאמְרוּ הַכְּזוֹנָה יַעֲשֶׂה אֶת אַחֲוָתָנוּ: פ

2. רמב"ם הלכות מלכים פרק ט הלכה יז

וכיצד מצווין הן על הדיינין, חייבין להושיב דיינין ושופטים בכל פלך ופלך לדון בשש מצות אלו, ולהזהיר את העם, ובן נח שעבר על אחת משבע מצות אלו יהרג בסייף, ומפני זה נתחייבו כל בעלי שכם הריגה, שהרי שכם גזל והם ראו וידעו ולא דנוהו, ובן נח נהרג בעד אחד ובדיין אחד בלא התראה ועל פי קרובין אבל לא בעדות אשה ולא תדון אשה להם.

3. רמב"ן בראשית פרק לז

ואין דברים הללו נכונים בעיני, שאם כן היה יעקב אבינו חייב להיות קודם וזוכה במיתתם, ואם פחד מהם למה כעס על בניו וארר אפס אחר כמה זמנים, וענש אותם וחלקם והפיצם, והלא הם זכו ועשו מצוה ובטחו באלהים והצילם: ...ומה יבקש בהן הרב חיוב, וכי אנשי שכם וכל שבעה עממין לא עובדי עבודה זרה ומגלה עריות ועושים כל תועבות השם היו, והכתוב צווח עליהן בכמה מקומות (דברים יב ב) על ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן וגוי', לא תלמד

לחימה בתוך אוכלוסיה אזרחית - 2

לעשות וכו' (שם יח ט), ובגלוי עריות כי את כל התועבות האל עשו וכו' (ויקרא יח כז), אלא שאין הדבר מסור ליעקב ובניו לעשות בהם הדין:

אבל ענין שכם, כי בני יעקב, בעבור שהיו אנשי שכם רשעים ודמם חשוב להם כמים רצו להנקם מהם בחרב נוקמת, והרגו המלך וכל אנשי עירו כי עבדיו הם, וסרים אל משמעתו, ואין הברית אשר נמולו נחשב בעיניהם למאמה כי היה להחניף לאדוניהם, ויעקב אמר להם בכאן כי הביאוהו בסכנה שנאמר עכרתם אותי להבאישיני, ושם ארר אפס כי עשו חמס לאנשי העיר, שאמרו להם במעמדו וישבנו אתכם והיינו לעם אחד, והם היו בוחרים בהם ובעטו בדבורם, ואולי ישבו אל ה' והרגו אותם חנם, כי לא הרעו להם כלל. וזהו שאמר כלי חמס מכרותיהם (להלן מט ה):

4. אור החיים על התורה

(כה) ויהרגו כל זכר ואת חמור וגו' קשה למה יהרגו מי שלא חטא ועוד למה לא הקדימו בבעל עבירה תחילה: אכן הנה בני יעקב לא היה בדעתם להרוג אלא בעל עבירה אלא שכל בני העיר רצו לעמוד בפרץ כנגדם לבל יהרגו מלכם, אשר על כן הרגום מדין רודף, והוא אומר "ויהרגו כל זכר", ובוזה השיגו להרוג את חמור ואת שכם, וזולת זה לא היו יכולין לנקום נקם מהמחויב להם מיתה:

עוד טעם שהרגו "כל בני העיר" לצד שהם היו בעזר שכם לגזול דינה, ובני נח מחויבים מיתה על הגזל אבל על העריות אין חיוב כי דינה לא היתה אשת איש:

ותמצא שאמר הכתוב (בפסוק כז) אשר טמאו אחותם הרי כינה המעשה לכולם הא למדת שיד כולן שוה בגזילה וטעם שלא אמר "אשר גזלו אחותם" שהוא עיקר העון שעליו נתחייבו מיתה, לומר שהיא גזילה שאינה בהשבה...

דינה אחותם פירוש דמי בושת כי לפי שיעור המבייש והמתבייש, ואמר טעם אשר בזו את העיר ונטלו נכסיהם, אשר טמאו את בושת בת יעקב המיוחד בעולם ברום המעלות, מחמור הנבזה עד מאד...

מי אמר להרב שחייבין לדון האלם עליהם מלך וכיוצא בו, והלא גם בדיני ישראל פטורים מכיוצא בזה ט לא דנים ולא מעידין אותו, ובהכרח לומר שהם היו בעוזריו ובעצתם עשה מה שעשה ורמב"ן ז"ל דחה דברי רמב"ם בפירוש מצות דינים שנצטוו בני נח, כי אין הכוונה להושיב דינים אלא לדון משפטים בין איש לרעהו יעוין שם דבריו, ונתן טעם הריגת שכם לצד שהיו חייבין מיתה על שהיו עובדי ע"ז וכו' ודבריו ז"ל צריכין ערב ובי המאורות לא נתנו טעם ללקיחת ממונם והונם:

5. ר' פנחס הלוי הורוביץ - פירוש 'פנים יפות' על ספר בראשית

כיוון שלא רצו [חמור ושכם] להחזיר את דינה, ואם היו לוקחים בחזקה, היו עומדין לנגדם להרוג אותם, היו מותרים להרוג שכם וחמור. וכיוון... שנאספו עליהם כל העיר בהרגם שכם וחמור - לכך הותרו להרוג כולם, כדין הבא במחורת.

6. רש"י הירש בראשית לד, כה-לא:

עתה מתחילה הגנות, ואין בדעתנו לחפות עליה. אילו הרגו [=שמעון ולוין] את שכם וחמור, ודאי היה הדין עמהם, אך הם לא חסו על אנשים חסרי מגן, המסורים בידיהם בלא כח. גדולה מזו, הם שדדו, ובדרך כלל פקדו על אנשי העיר את עוון אדוניהם. לכך לא היתה כל הצדקה. לפיכך גם גער בהן יעקב... כדרך שלא נהגתם בדין כן לא נהגתם בחכמה... הם הרחיקו ללכת, כאשר הרגו צדיקים בעוון רשעים תקיפים.

7. מהר"ל בפירושו גור אריה על התורה שם

ונראה דלא קשיא מידי, משום דלא דמי שני אומות, כגון בני ישראל וכנעניים שהם שני אומות... ולפיכך הותר להם ללחום, כדין אומה שבא ללחום על אומה אחרת, שהתירה התורה. ואע"ג דאמרה התורה "כי תקרב אל עיר להלחם עליה וקראת אליה לשלום" - היינו היכי דלא עשו לישראל דבר; אבל היכי דעשו לישראל דבר, כגון זה שפרצו בהם לעשות להם נבלה, אע"ג דלא עשה רק אחד מהם - כיון דמכלל העם הוא, כיון שפרצו להם תחילה מותרים ליקח נקמתם מהם. וה"י כל המלחמות שהם נמצאים, כגון צרור את המדיינים וגו', אע"ג דהיו הרבה שלא עשו - אין זה חילוק, כיון שהיו באותה אומה שעשה רע להם, מותרים לבוא עליהם למלחמה. וכן הם כל המלחמות.

8. הרב שאול ישראלי, עמוד הימיני, סי' ט"ז

דנו עד כה על הענין מבחינת פעולה במסגרת חיי היום-יום. אכן קיימת עוד גישה לנידון, והיא לראות זאת כפעולה מלחמתית. שהרי ההלכה מתירה מלחמה עם הנכרי ואז בהכרח יורד איסור זה של פגיעה בנפשות. ולא מצינו במלחמה גם חובה לדקדק ולהבדיל בין דם לדם....

והיוצא מכל זה, שיש מקום לפעולות תגמול ונקם נגד צוררי ישראל, ופעולה כזאת היא בגדר מלחמת מצווה. וכל אסון ופגע שקורה לפרועים ולבעלי בריתם ולילדיהם, הם הם שערבים לזה, והם עוונם יישאו. ואין שום חובה להימנע מפעולות תגמול מחמת חשש שייפגעו בזה חפים מפשע, כי לא אנו הגורמים, כי אם הם עצמם, ואנחנו נקיים. אכן, לפגוע **לכתחילה** בכוונה בילדים, כזה לא מצינו אלא בחטא עבודה זרה. על כן מן הראוי לשמור עצמם מלנגוע בהם.

9. הרב אברהם יצחק הכהן קוק, אגרת פט

"וענייני המלחמות, אי אפשר היה כלל, בשעה שהשכנים כולם היו זאבי ערב ממש, שרק ישראל לא יילחם, שאז היו מתקבצים כולם ומכלים ח"ו את שאריתם; ואדרבא, היה מוכרח מאוד גם להפיל פחד על הפראים גם על ידי הנהגות אכזריות, רק עם צפיה להביא את האנושיות למה שהיא צריכה להיות, אבל לא לדחוק את השעה"

10. הרב קוק, אורות, המלחמה, אות ג

עזבו את הפוליטיקה העולמית מאונס שיש בו רצון פנימי, עד אשר תבא עת מאושרה, שיהיה אפשר לנהל ממלכה בלא רשעה וברבריות; זהו הזמן שאנו מקוים... אבל האיחור הוא איחור מוכרח, בחלה נפשנו בחטאים האיומים של הנהגת ממלכה בעת רעה. והנה הגיע הזמן, קרוב מאד, העולם יתבסס ואנו נוכל כבר להכין עצמנו, כי לנו כבר אפשר יהיה לנהל ממלכתנו על יסודות טובים, החכמה, היושר וההארה האלהית הברורה. "יעקב שלח לעשו את הפורפרא" [1]: (בראשית לג יד): "יעבר נא אדוני לפני עבדו", אין הדבר כדאי ליעקב לעסוק בממלכה, בעת שהיא צריכה להיות דמים מלאה, בעת שתובעת כשרון של רשעה. אנו קבלנו רק את היסוד כפי ההכרח ליסד אומה, וכיון שנגמל הגזע הודחנו ממלוך, בגוים נתפורנו, נזרענו במעמקי האדמה, עד אשר עת הזמיר הגיע וקול התור ישמע בארצנו.